

**LES PELVIS.
FEMINISTES DE TOTA LA VIDA**

Les Pelvis. Feministes de tota la vida

Victòria Morell Salom

Resum

Des dels anys setanta, les Pelvis van començar a organitzar-se entorn d'un moviment conegut com el *self-help*. En un context marcat per la dictadura, en què els drets de les dones estaven condicionats a la voluntat de l'home, aquestes dones van trobar a través del coneixement i l'exploració de la seva pròpia sexualitat una via cap a l'emancipació.

A través de trobades clandestines, van ajudar altres dones a conèixer el seu propi cos. Amb un espècul i una llanterna, ajudaven les dones a identificar els seus òrgans genitals i els períodes del cicle menstrual, a més de realitzar-se exploracions mamàries com a mesura de prevenció del càncer de mama. Tenint en compte que en aquesta època moltes dones mai no havien tingut un orgasme —les relacions sexuals es destinaven exclusivament a la funció reproductiva i al plaer sexual masculí—, una de les reivindicacions del col·lectiu va ser identificar el clítoris i ensenyar a les dones estratègies per a masturbar-se i obtenir el propi plaer.

La tasca d'aquest col·lectiu s'ha adaptat a les demandes socials de cada temps. Tot això en el marc de la creació del primer centre de planificació familiar de les Illes Balears i, posteriorment, la creació de Dona Sana, un espai en el qual aborden la salut de les dones des d'una perspectiva holística i feminista.

Les Pelvis, gairebé cinquanta anys després, continuen amb la seva tasca, posant el focus en les persones grans. El seu repte principal és oferir una vellesa activa, dignificada i amb la mirada posada en les dones, ja que per la seva trajectòria vital, fruit de la societat patriarcal i masclista en la qual han viscut, tenen una manera diferent d'envellir que els homes.

Resumen

Desde los años setenta, las Pelvis empezaron a organizarse en torno a un movimiento conocido como el *self-help*. En un contexto marcado por la dictadura, donde los derechos de las mujeres estaban condicionados a la voluntad del hombre, estas mujeres encontraron a través del conocimiento y la exploración de su propia sexualidad una vía hacia la emancipación.

A través de encuentros clandestinos, ayudaron a otras mujeres a conocer su propio cuerpo. Con un espéculo y una linterna, ayudaban a las mujeres a identificar sus órganos genitales y los periodos de su ciclo menstrual, además de realizarse exploraciones mamarias como medida de prevención del cáncer de mama. Teniendo en cuenta que en esta época muchas mujeres nunca habían tenido un orgasmo —las relaciones sexuales se destinaban exclusivamente a la función reproductiva y al placer

sexual masculino—, una de las reivindicaciones del colectivo fue identificar el clítoris y enseñar a las mujeres estrategias para masturbarse y obtener el placer propio.

El trabajo de este colectivo se ha adaptado a las demandas sociales de cada tiempo. Todo esto dentro del marco de la creación del primer centro de planificación familiar de las Islas Baleares y, posteriormente, la creación de Dona Sana, un espacio donde abordan la salud de las mujeres desde una perspectiva holística y feminista.

Las Pelvis, casi cincuenta años después, continúan con su trabajo, poniendo el foco en las personas mayores. Su principal reto es ofrecer una vejez activa, dignificada, y con la mirada puesta en las mujeres, puesto que por su trayectoria vital, fruto de la sociedad patriarcal y machista en la cual han vivido, tienen una forma diferente de envejecer que los hombres.

Durant bastant temps al carrer del Rector Vives del barri de Gènova es rebien cartes amb una sola adreça: *Per a les Pelvis*. El carter no necessitava més informació, sabia bé on anaven dirigides aquestes missives que, en la gran majoria de casos, contenien a l'interior paraules d'agraïment o dubtes sobre la salut sexual o reproductiva de dones procedents de tota la Península.

Les Pelvis, que així es feien anomenar, eren un grup de sis dones feministes de Mallorca que s'havien convertit els anys setanta en un referent en l'àmbit estatal quant a la denúncia de la falta de control de les dones sobre el seu propi cos i els abusos que sofrien per part del sistema mèdic.

Cal tenir en compte que llavors a Espanya les dones encara vivien sotmeses a una dictadura que havia arrasat amb tots els seus drets. Amb el règim franquista, el camí de les dones cap a l'emancipació i la igualtat es va veure soterrat. A través de noves lleis civils, models educatius o la mateixa Sección Femenina del partit falangista, el paper de la dona va quedar sotmès a les expectatives i voluntats dels homes. Perseguien i jutjaven totes les que es desviaven d'un camí imposat amb fermesa. Un camí que començava i acabava en la llar familiar i en els petits espais autoritzats. Només unes quantes es van atrevir a desafiar el règim, entre les quals hi havia un grup de dones de Mallorca que es van aliar en la clandestinitat.

En aquest context, aquestes dones havien iniciat l'acte més revolucionari que es pot dur a terme amb una mateixa: conèixer i explorar el propi cos i, per tant, la pròpia sexualitat. Un periple al qual s'anirien sumant progressivament companyes de viatge en una lluita que s'estendria a la reivindicació de drets, l'accés a mesures anticonceptives,

el dret a l'avortament, l'accés a la salut sexual i reproductiva, el divorci i l'accés als centres de planificació familiar.

Amb la fi de la dictadura es va obrir un procés de democratització i un fil d'esperança per a totes les dones que, des de la clandestinitat, s'organitzaven per recuperar i reivindicar els seus drets. La seva tasca es va estendre ràpidament als barris, les associacions de veïns, les organitzacions professionals i, fins i tot, a l'interior dels partits polítics ja legalitzats. És el moment en què es gesten els primers grups feministes, que reivindicarien amb força i fermesa la recuperació de tots els seus drets robats durant dècades.

Així doncs, la mort de Francisco Franco el 1975 va suposar un punt d'inflexió per al moviment feminista. Ningú no oblidarà on i amb qui es trobava en el moment en què es va anunciar la mort del dictador. 1975 és l'any que les Nacions Unides triarien com a Any Internacional de la Dona. Un any després, el 1976, se celebrarien a Madrid les Primeres Jornades per a l'Alliberament de la Dona i, posteriorment, a Barcelona, les Jornades Catalanes de la Dona, que deixaria per a la memòria col·lectiva imatges com la de Maruja Torres sostenint una pancarta amb el lema «Jo també soc adúltera», o els grups de dones que practicaven l'autoexploració de mames en els passadissos de la universitat.

En aquesta democràcia acabada d'estrenar, i amb l'anhel de llibertat a flor de pell, van sorgir diversos grups feministes a Mallorca, contagiats per l'onada de les primeres manifestacions que van generar un sentiment de sororitat que es va estendre per tot el país.

La tasca del Col·lectiu Pelvis es va inspirar en els grups d'autoconeixement, anomenats *self-help* als Estats Units. La influència d'aquest moviment va venir de la mà de Leonor Taboada, que a Califòrnia va traduir amb Raquel Sheer Salgado (vegeu la imatge 1), per a la població xicana, *Our Bodies, Ourselves*, del Col·lectiu per la Salut de les Dones de Boston.

Imatge 1. *Nuestros cuerpos, nuestras vidas*. Llibre traduït per Leonor Taboada i Raquel Sheer, 1976, primera edició.

A la fi dels anys seixanta, la Universitat de Massachusetts va oferir un curs de medicina sobre les dones i els seus cossos que no va convèncer moltes de les assistents, per la qual cosa catorze dones d'edats compreses entre 23 i 39 anys van decidir investigar pel seu compte i van continuar fent trobades de manera periòdica per intercanviar coneixements i compartir experiències personals.

A partir dels setanta, en ple furor del moviment feminista als Estats Units, les dones cercaven conèixer-se, explorar la seva sexualitat, la seva capacitat reproductiva, l'anticoncepció, o bé l'avortament. Així doncs, van començar a explorar els seus òrgans reproductors i sexuals a través d'un espècul amb el qual s'obria una porta d'autoconeixement fins llavors reservat només per a metges.

A partir de l'autoexploració, les dones investigaven de manera conjunta i construïren un coneixement sobre el seu cos estudiant mètodes anticonceptius existents i investigant-ne altres de possibles, així com la menstruació, el flux i els remeis casolans per a la vaginitis. Les raons mèdiques per a aquestes pràctiques no eren tan importants com el fet que s'empoderessin com a grup i prenguessin el control d'una àrea fonamental en la seva vida; el seu propi cos i la seva sexualitat.

Fruit d'aquestes trobades i de les preocupacions pròpies de la sexualitat femenina, van formar el Col·lectiu de les Dones de Boston. D'aquest col·lectiu va néixer el llibre *Our Bodies, Ourselves*, que es va convertir en el referent de l'autoconeixement sexual femení per a milions de dones, obrint també una nova perspectiva feminista en el camp de la medicina. Comença així: «Totes les dones somiem en controlar la nostra vida, però per causes personals, socials, polítiques i d'altres no ho aconseguim... Tenint el control dels nostres cossos tindrem el control de la nostra vida...».

Ningú no imaginava que seria un dels llibres més influents del segle XX, amb més de quatre milions d'exemplars venuts i amb traduccions en 33 idiomes.

Es va començar a vendre per menys de trenta cèntims de l'època, i van aconseguir, sense gaire difusió, que el llibre fos adquirit per més de 225.000 persones. De fet, com a anèdota, els anys setanta va ser el llibre més robat de les biblioteques dels Estats Units.

La responsable que aquest llibre arribés a Espanya i a Mallorca va ser Leonor Taboada. A la traducció *Nuestros cuerpos, nuestras vidas* a Espanya la precediria l'any 1978 la publicació de *Cuaderno feminista*, que consagraria Taboada com un referent al moviment feminista en l'àmbit estatal (vegeu la imatge 2).

Durant anys el Col·lectiu va dur a terme una gran activitat. Inicialment, el formaven Leonor Taboada, Jimena Jiménez, Niní Quetglas, Malén Cirerol i Lola Collantes de Terán.

A principis dels setanta, les Pelvis oferien xerrades i trobades d'autoconeixement: amb un espècul i una llanterna ajudaven les dones a identificar els seus òrgans genitals i els períodes del cicle menstrual, així com a identificar la vulva i el clítoris.

Cal destacar que en l'època moltes dones no havien tingut mai un orgasme. Per a elles, el sexe només era per procrear, i no per gaudir. Una altra de les activitats que duïen a terme era la instrucció per a les exploracions mamàries com a mesura de prevenció del càncer, així com mitigar els dolors menstruals.

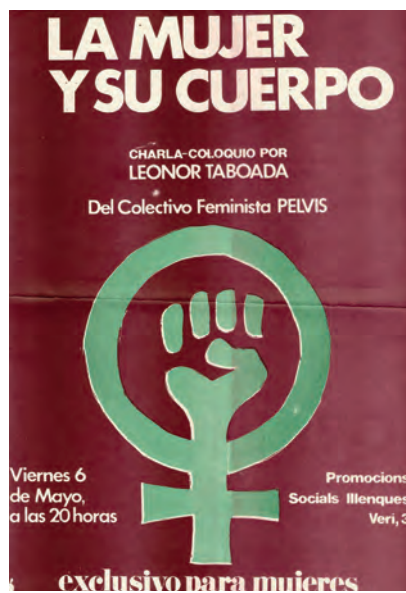
A poc a poc, el grup va anar ampliant-se, com també les activitats que oferien. El Col·lectiu va compartir un pis al carrer de la Impremta, on feien, a més de grups d'autoconeixement, consultes d'anticoncepció, mesurament del diafragma, i rebien dones amb tota mena de problemes, fins i tot de maltractament.

La influència social també va anar en augment i el grup va anar guanyant un espai i un reconeixement social. Així va ser com van crear un programa setmanal a Ràdio Mallorca, conegut com a *Senyores i senyores*. En aquest programa entrevistaven dones sobre les seves històries sexuals, donaven informació sobre sexualitat, i fins i tot feien crítiques al sistema polític de l'època, fet que va causar la censura i el tancament del programa, que es va reinventar amb un altre espai anomenat *Llavors del futur*.

Més enllà de l'espai radiofònic, a mitjan dècada dels setanta, també escrivien una secció setmanal al periòdic *Última Hora*, *Coses de Dones*, en què inicialment es va parlar de l'orgasme femení, amb una gran repercussió.

Després d'anys de reivindicacions i treballs col·lectivitzats, l'any 1979 les Pelvis van començar a reivindicar els centres de planificació familiar i, després de les eleccions municipals de 1979, va començar a funcionar el de Palma, el 1981. El centre va recollir inicialment el concepte de salut i autoconeixement de les feministes del *self-help*.

El primer centre de planificació familiar incloïa un equip amb dues metgesses, Reyes López i Jimena Jiménez; una psicòloga, una infermera, una assistenta social, una administrativa, i una consultora.

Imatge 2. C del Col·lectiu de Boston. Anys setanta a Palma.

La manera de fer feina i d'assistir era diferent de tot el que s'havia conegut: es va formar una cooperativa, els treballs d'informació eren rotatius i la informació prèvia a la consulta era obligatòria, amb una xerrada sobre sexualitat i anticoncepció per a públic mixt. Durant el temps que el centre va estar en funcionament es van atendre més de 3.000 dones.

El 1984 Ramon Aguiló, batlle de Palma, pretenia transferir el centre a Insalud en unes condicions negatives per a la qualitat d'atenció que rebien les usuàries de la planificació. Es va iniciar una mobilització ciutadana d'usuàries, grups socials, partits polítics i sindicats, amb l'objectiu que el batlle arribés a un acord amb Insalud que permetés mantenir el centre tal com estava. Però de poc va servir, ja que el 28 de novembre de 1984 va tancar les portes per la força.

Més de tres dècades després, el Col·lectiu continua reivindicant la necessitat de restablir els centres de planificació com una mesura per oferir una salut integral per a les dones que pugui oferir una atenció especialitzada a malalties que les afligeixen específicament, com és el cas de les patologies del sòl pelvià, la incontinència d'esforç o l'endometriosi, entre d'altres.

Poc després del tancament del centre de planificació, l'any 1985, el Col·lectiu Pelvis va derivar en l'Associació de Dones de les Illes Balears per a la Salut (ADIBS), un espai en què el lema encara era el mateix, amb tallers de formació i aprenentatge en un espai segur envoltat de sororitat des d'una mirada feminista.

Després de trenta-cinc anys de la fundació d'ADIBS, les Pelvis continuen més vives que mai, batallant i reivindicant els drets de les dones com el primer dia en què van conformar el Col·lectiu. Potser ara la lluita se centra en la manera d'ensenyar a les dones de la seva mateixa generació a envellir des d'una perspectiva feminista, que aborda les peculiaritats i les diferències que tenen les dones i els homes a l'hora d'assumir la vellesa i les cures.

Desafortunadament, la vellesa i l'envelliment en la nostra cultura no estan ben vistos ni valorats. L'augment de l'esperança de vida, paradoxalment, no afavoreix circumstàncies de vida més bones, sinó que desemboca en més exclusió social, la qual cosa comporta més falta d'activitat i, amb això, un empitjorament de les habilitats i més desgast de l'organisme, que s'associa a una incidència de malalties més alta.

Les dones arrosseguen una motxilla important de feina i sacrifici abnegats per als altres, amb un maltractament freqüent per a la salut a causa, entre altres coses, de la falta de perspectiva de gènere en la sanitat. I només faltaria afegir a la visió de la vellesa d'aquestes dones la història de maltractament i violència no detectades, la incidència de la qual llança xifres altes en la nostra societat.

Quan parlem de vellesa no només cal parlar de cures, sinó també d'arquitectura feminista i ciutats habitables, de solitud, de sexualitat i també del cos. No només està desacreditat el fet de ser dona, sinó molt més el fet de ser vella en una societat patriarcal en la qual l'imperatiu més important al llarg de la vida de les dones és el de ser maca i d'estar-hi, i en què, a més, t'arraconen amb la menopausa, quan la funció principal a la qual estaves destinada ja no és possible. La falta d'autoestima, aquesta que s'alimenta de la mirada de l'altre, és una acompanyant freqüent del fet de ser dona i, encara més, del fet de ser vella.

El 28 de maig, dia establert per l'Organització Mundial de la Salut com a Dia d'Acció per a la Salut de les Dones, les Pelvis van organitzar a ADIBS unes jornades sobre la situació de les dones grans a la ciutat de Palma. En aquestes trobades, organitzades el 2017, el Col·lectiu va posar damunt de la taula les diferències que assumeixen les dones a l'hora d'envellir respecte als homes; afirmaven que les dones amb una edat avançada viuen en pitjors condicions, amb rendes generalment més baixes.

En aquest moment, en el qual assolim una esperança de vida de 85,6 anys, envelleixen les dones criades sota el règim franquista, amb el seu fort imperatiu patriarcal. Les dones d'aquesta època van ser socialitzades majoritàriament per a casar-se, tenir fills i dedicar la seva vida al treball sacrificat de cuidar la família. Feina ímproba que, no obstant això, com que no és reconeguda ni remunerada com a tal, els ha deixat molt pocs rèdits en el moment d'envellir. Una part important de la població que es troba en la vellesa sobreviu molt precàriament o malviu amb pensions de viduïtat i pensions no contributives de fins a 400 euros, que fa la supervivència i la salut molt difícils.

L'envelliment de la població és una de les transformacions socials més significatives del segle XXI, segons les Nacions Unides. La piràmide poblacional sempre s'ha inclinat a favor de les dones quan parlem de longevitat. A Palma les xifres en donen fe: segons les de l'Ajuntament de Palma, en la franja de 75 cap amunt, més d'un 75% de palmesans són dones. Això posa de manifest com les dones s'enfronten també a la solitud.

Gairebé mig segle després de les trobades secretes als pisos del carrer del Rector Vives, la tasca de les Pelvis està reconeguda socialment. La seva amistat perdura, i elles continuen treballant per empoderar la dona des de diferents àmbits. Un exemple el trobem en la creació de Dona Sana, un local destinat a trobades, teràpies, cinema, o club de lectures i biblioteca feminista; i un altre en el suport al projecte «Ciutat d'elles». Creat l'any 2003, representa una iniciativa pionera a l'hora d'oferir un habitatge col·laboratiu per a dones grans. Un projecte d'envelliment actiu basat en la sostenibilitat social, econòmica i mediambiental, allunyat del model actual de residències, i en què les dones es cuidin entre si, s'estimulin i es diverteixin.

L'objectiu i la lluita principal és aconseguir la implicació de les institucions públiques, que continuen mostrant reticències després de més de deu anys des de l'origen del projecte, que té com a objectiu dignificar la vellesa reconeixent el dret d'organitzar-se i prendre decisions pròpies en els darrers anys de vida.

La història de les Pelvis és una història de lluita feminista, des de les bases, la pròpia emancipació de les dones, la reivindicació del propi cos i la joventut, fins a la capacitat de prendre decisions pròpies en la vellesa.

Aquest grup de dones, admirades per les de la seva generació i referents per a les més joves, han tingut la capacitat d'adaptar-se a les necessitats de la nostra època evolucionant amb les demandes de la societat. Han sabut adaptar-se sempre a cada repte i context polític i social.

Han estat fruit i testimoni de cada canvi significatiu per a la dona i han participat en la seva lluita i els seus assoliments, com la llei del divorci i de l'avortament.

A elles devem part dels nostres drets, i probablement amb elles aprenem a viure i a valorar la nostra vellesa des d'un altre costat; a partir de la feminitat i el feminisme, la sensualitat i sexualitat, l'emancipació, la cura i la llibertat.

Enguany, el premi de Dones en Dansa d'Alaró ha estat per al Col·lectiu Pelvis.

Imatge 3. Les Pelvis en l'actualitat.

Referències bibliogràfiques

The Boston Women's Health Book Collective (1973). *Our bodies, ourselves*. Simon & Schuster.

The Boston Women's Health Book Collective (1982). *Nuestros cuerpos, nuestras vidas* (R. Scherr-Salgado i L. Taboada, trad.). Icaria. (Treball original publicat el 1973).

Autora

VICTÒRIA MORELL SALOM

Nascuda a finals dels vuitanta, Victòria Morell és directora, guionista i productora de continguts audiovisuals. Llicenciada en Ciències Polítiques per la Universitat Pompeu Fabra i especialitzada en periodisme, ha treballat en l'equip de producció de la productora Òptima TV, del grup de comunicació, continguts i tecnologia Lavinia. A les Illes Balears ha dirigit els documentals *Baltasar Samper* i *Prostitució i tracta, qüestió de poder* i ha escrit el documental *Llavors del futur*. Destaca la seva feina en la direcció de la sèrie documental *La Paca. Matriarca de la droga*, per a IB3 Televisió, actualment a Amazon Prime. Durant quatre anys ha dirigit el programa feminista *Dones*, a IB3 Ràdio. Ha fet feina en l'equip de guió del programa *Lo de Évole*, dirigit pel periodista Jordi Évole. El 2022 estrena el seu llargmetratge documental més íntim i personal: *Petricor. Històries de dones que es fan mal*. És la delegada de l'Associació de Dones Cineastes i de Mitjans Audiovisuals (CIMA) a les Illes Balears i forma part del Consell Assessor de Cultura del Govern de les Illes Balears.